

IZVJEŠTAJ SA KONFERENCIJE

ULOGA DOMAĆEG PRAVOSUĐA U PROVEDBI MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA (MHP) – PRAVO I PRAKSA

Sarajevo, 19.-20. maja 2014. godine

ICRC

Organization for Security and
Co-operation in Europe
Mission to Bosnia and Herzegovina

Sud Bosne i Hercegovine
Суд Босне и Херцеговине

UVOD I PREGLED

Od osnivanja *ad hoc* međunarodnih krivičnih sudova i usvajanja Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda, evropske zemlje – naročito one iz Jugoistočne Evrope (JIE) pokrenule su postupke pred domaćim sudovima u cilju krivičnog gonjenja i kažnjavanja počinioca teških međunarodnih krivičnih djela, uključujući kršenja međunarodnog humanitarnog prava (MHP). Značajan broj predmeta ratnih zločina u JIE, koje trebaju procesuirati domaći sudovi, predstavlja test za provedbu principa međunarodnog prava, od kojih su neki još u izradi (npr. principi međunarodnog krivičnog prava (MKP)).

Važno je prisjetiti se da primarna odgovornost za krivično gonjenje i sprečavanje ovih međunarodnih krivičnih djela leži na državama: međunarodni krivični sudovi imaju samo dopunsku ulogu u ovom nastojanju. Nadalje, međunarodni *ad hoc* sudovi nemaju kapacitet da sude svim osumnjičenim počiniocima široko rasprostranjenih kršenja i zločina, kao što su oni koji su počinjeni na Balkanu. Stoga, postupci na domaćem nivou predstavljaju najdjelotvorniji i najpraktičniji mehanizam kojim se počinioci privode pravdi. U većini slučajeva takvi postupci se preferiraju kada se uzme u obzir blizina mjesta gdje se zločin desio te blizina žrtava, čime se omogućava žrtvama dostupnost pravosudnim organima.

Od 19. do 20. maja. 2014. godine Međunarodni komitet Crvenog krsta/križa (MKCK), Ured OSCE-a za demokratske institucije i ljudska prava (UDILJP - ODIHR na engleskom), Misija OSCE-a u BiH, Sud Bosne i Hercegovine, Ambasada Švicarske u Sarajevu su zajednički organizovali regionalnu konferenciju u Sarajevu koja je okupila zajedno sudije, tužioce i advokate iz raznih krajeva Evrope koji se bave procesuiranjem ratnih zločina, kako bi razgovarali o ulozi domaćeg pravosuđa u provedbi međunarodnog prava, uključujući MHP, MKP i pravo o ljudskim pravima. Održavanje Konferencije se podudarilo sa 150. obljetnicom prve Ženevske konvencije (1864) koja definiše prva pravila o međunarodnom pravu koje pruža zaštitu žrtvama u oružanim sukobima.

Konferencija je bila prilika da se procijeni opseg procesuiranja predmeta pred domaćim sudovima koji se odnose na kršenja međunarodnog prava u Evropi:

- razmatrajući podatke o broju i razmjeri procesuiranja ratnih zločina u regiji Zapadnog Balkana (ZB),
- osiguravajući platformu za dijalog o ulozi domaćeg pravosuđa u provedbi međunarodnog prava (uključujući MHP, MKP te pravo o ljudskim pravima),
- istražujući ulogu domaćeg pravosuđa u uspostavljanju jednog integrisanog sistema procesuiranja međunarodnih krivičnih djela, uključujući teške povrede MHP,
- uzimajući u obzir uticaj međunarodnog prava i sudskih procesa na domaće pravne sisteme,
- promovišući regionalnu saradnju i razmjenu dobrih praksi među stručnjacima iz pravosudnih organa i,
- senzibilizirajući učesnike o njihovoj ulozi u procesu tranzicijske pravde.

Doprinosi organizatora u domenu pravne zaštite u predmetima ratnih zločina i buduće aktivnosti

U skladu sa mandatom koji su mu povjerile države, **Međunarodni komitet Crvenog krsta/križa** (MKCK) doprinosi razvoju, provedbi i promociji MHP. Stoga, uloga da se poštuje i osigura poštivanje MHP ostaje na državama; MKCK podržava organe vlasti država u njihovim nastojanjima da osiguraju da je zaštita koju pružaju norme MHP djelotvorna do najvećeg mogućeg nivoa, uz napore ka podizanju svijesti kako bi se znanje pretočilo u odgovarajuće ponašanje. MKCK, koji je aktivan u Jugoistočnoj Evropi od početka oružanih sukoba 90-ih godina, doprinio je jačanju kapaciteta domaćeg pravosuđa kroz seminare o MHP i regionalne konferencije za oko 300 djelatnika koji rade na procesuiranju predmeta ratnih zločina (sudije, tužioc, advokati i pripravnici). Ovi događaji su usredotočeni na unaprjeđenje znanja učesnika o pravnom okviru uspostavljenome u okviru MHP u vezi sa suzbijanjem teških kršenja pravila definisanih ovim pravom; vođenje diskusija o relevantnosti MHP, MKP te o međunarodnom pravu o ljudskim pravima za pravosudne organe koji se bave procesuiranjem predmeta ratnih zločina; istraživanje uloge domaćeg pravosuđa u smislu uspostavljanja jednog integrisanog sistema suzbijanja međunarodnih zločina, uključujući teška kršenja MHP; senzibiliziranje učesnika o njihovoj ulozi te njihovo mobiliziranje u cilju pružanja pomoći pri razrješavanju sudbine i lokacije nestalih osoba. U 2015. godini MKCK će organizovati regionalni skup posvećen posebnim izazovima tranzicijske pravde te ulozi pravosuđa u tom procesu.

Od maja 2010. godine **UDILJP** (ODIHR na engleskom), je implementirao brojne aktivnosti ističući svoju predanost u borbi protiv nekažnjavanja počinioca zločina protiv čovječnosti, ratnih zločina i genocida u Jugoistočnoj Evropi. Prvo je UDILJP sa Projektom „Pravda i ratni zločini“, faza I koja je izvedena od maja 2010. do oktobra 2011. godine, osnažio kapacitete domaćih pravosudnih organa prvenstveno putem razmijene iskustava, seminara obuke, osiguranja prevoda relevantnih pravnih dokumenata na lokalne jezike te razvijanje plana i programa obuke o MKP. U okviru Projekta „Pravda i ratni zločini“ – faza II koja je počela u julu 2012. godine i traje do danas, UDILJP je još više razvio kapacitete domaćeg pravosuđa putem 10 radionica obuke te sastanaka relevantnih sudionika na sedam lokacija diljem Jugoistočne Evrope, na kojima je učestvovalo 212 djelatnika (81 žena i 131 muškarac) koji rade na sudskim postupcima ratnih zločina, uključujući sudije, tužioce, branioc te osobe koje pružaju podršku svjedocima. Ove aktivnosti su se fokusirale na olakšavanje razmijene dobrih praksi o tome kako da se potiču procesuiranja i donošenja presuda o međunarodnim krivičnim djelima u okviru domaćih zakonskih okvira te relevantnog međunarodnog humanitarnog i krivičnog prava, kao i na vještine zastupanja na ročištima koje su specifične kada se radi o predmetima ratnih zločina. U 2015. godini UDILJP će organizovati posljednji sastanak relevantnih sudionika, tužilaca u predmetima ratnih zločina u cilju promovisanja regionalne saradnje u sudskom procesuiranju i istraživanju ratnih zločina u regiji Jugoistočne Evrope.

Odjel za ratne zločine u **Sudu Bosne i Hercegovine** (BiH Sud) je osnovan potkraj 2005. godine, zajedno sa Tužilaštvom BiH kako bi se Bosna i Hercegovina (BiH) suočila sa svojom prošlošću. Osnivanje Suda BiH je predstavljao kamen temeljac za zemlju u borbi protiv nekažnjavanja. U relativno kratkom vremenskom periodu od svog osnivanja Sud BiH je

izrastao u značajnu pravosudnu instituciju koja profesionalno i marljivo radi na krivičnom gonjenju počinitelja najtežih krivičnih djela, posebno ratnih zločina, doprinoseći na taj način uspostavljanju vladavine prava i ostvarujući ciljeve tranzicijske pravde. Tokom proteklih devet godina Sud BiH je zaključio 118 predmeta koji se tiču teških kršenja međunarodnog humanitarnog prava tokom sukoba od 1992.-1995. godine. Razvoj i usvajanje Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina predstavlja značajan napor kojim se upućuje na sistemske probleme koji ugrožavaju djelotvorno i efikasno procesuiranje predmeta ratnih zločina u BiH. Sudovi i tužilaštva u Federaciji BiH, Republike Srpske, Brčko Distrikta BiH su takođe značajno doprinijeli obavljanju istražnih radnji, krivičnom gonjenju te donošenju presuda u manje osjetljivim i složenim predmetima ratnih zločina.

Napori **Švicarske** u osnaživanju međunarodnog humanitarnog prava su izraženi u njenom opredjeljenju da radi na njegovom pojašnjenju i provedbi. Od 2012. godine Švicarska i MKCK vode izuzetno značajan proces konsultacija koji je otvoren prema svim državama članicama Ženevskih konvencija sa ciljem identificiranja mehanizama jačanja poštivanja međunarodnog humanitarnog prava, pošto implementacija ovog prava danas predstavlja veliki izazov za poštivanje MHP. Predana da doprinese u borbi protiv nekažnjavanja i da ojača poštivanje međunarodnog humanitarnog prava Švicarska takođe podržava različite inicijative i mehanizme međunarodnog krivičnog pravosuđa, uključujući značajnu podršku Međunarodnom krivičnom sudu. Na kraju, Švicarska je podržala različite inicijative koje se bave kršenjima MHP u prošlosti i koje promovišu rehabilitaciju žrtava kroz savjetodavni rad, tehničku i političku podršku kao i finansijsku na bilateralnom nivou u Gvatemali, Kolumbiji, Bosni i Hercegovini, Srbiji, Hrvatskoj, Kosovu¹, Indoneziji, Burundiju i Nepal. Na multilateralnom nivou, Švicarska preduzima inicijativu u predlaganju rješenja u oblasti tranzicijske pravde i zajedno sa drugim državama u organizovanju procesa razmatranja pri Vijeću za ljudska prava Ujedinjenih naroda.

Misija OSCE-a u BiH provodi monitoring program kako bi osigurala objektivnu i tačnu procjenu sposobnosti pravosudnog sistema u BiH da procesuiraju predmete ratnih zločina na jedan efikasan i brz način u skladu sa standardima poštivanja ljudskih prava. Misija smatra da je pravično i efikasno procesuiranje ratnih zločina ključni element tranzicijske pravde u BiH i od 2004. Misija je vršila monitoring oko 350 predmeta ratnih zločina. Koristeći svoju prisutnost na terenu i dokazanu stručnost u ovoj oblasti Misija vrši monitoring svih predmeta ratnih zločina u BiH na sistematičan način, prikuplja relevantne podatke, objavljuje tematske izvještaje i zalaže se za odgovarajuće usaglašavanje postojećih pravnih i političkih okvira. Misija takođe implementira brojne projekte koji se odnose na ratne zločine. Prvo, Projekat izgradnje kapaciteta za procesuiranje predmeta ratnih zločina ima za cilj da pomogne BiH da se uhvati u koštac sa zaostalim predmetima ratnih zločina tako što će osigurati osmišljenu obuku koja se fokusira na osnaživanje kapaciteta pravosuđa da procesuiraju te predmete. Drugo, Projekat monitoringa predmeta ratnih zločina osigurava stručnu pomoć u kvalitetnoj, pravovremenoj i djelotvornoj implementaciji budžetske potpore koju finansira EU, multimilionski doprinos u eurima, za procesuiranje predmeta ratnih zločina u BiH. Najzad, Misija se bliži kraju projekta kojeg je finansiralo Ujedinjeno Kraljevstvo za razvoj

¹ Bilo kakvo pozivanje na Kosovo, bilo da se radi o teritoriji, njegovim institucijama ili stanovništvu treba se shvatiti u potpunoj suglasnosti sa Rezolucijom 1244 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda.

modula obuke za pripadnike policijskih snaga koji istražuju zločine seksualnoga zlostavljanja u vezi sa sukobima.

Metodologija izvještaja

Ovaj izvještaj predstavlja sažetak diskusija koje su se vodile i ističe ključne poruke i zaključke sa Konferencije. Imajući u vidu da je Konferencija održana u skladu sa Pravilima Chatam House (*Chatam House Rules*), ovaj izvještaj ne pripisuje niti jedno iskazano mišljenje nekom posebnom učesniku.

KLJUČNE PORUKE I ZAKLJUČCI

Opšti dio

Tokom protekle dvije decenije pravosudni organi Jugoistočne Evrope su stekli korisno iskustvo u procesuiranju predmeta ratnih zločina i drugih međunarodnih zločina, bilo da se radi o sudskim procesima ili obnovi i pomirenju društva. Lekcije koje su naučene i dobre prakse iz regije trebale bi se podijeliti sa drugim zemljama koje se moraju suočiti sa masovnim zločinima u kontekstu oružanih sukoba a glavna odgovornost za procesuiranje takvih zločina leži na samim državama. Iskustvo pravosudnih organa JIE sa MKSJ bi se trebalo sveobuhvatno podijeliti kada se ima u vidu uspostavljanje trajne međunarodne krivične nadležnosti, Međunarodnog krivičnog suda (MKS). Od izuzetne je važnosti da države u svijetu dalje unaprijede svoju saradnju sa MKS u cilju osiguravanja djelotvornog suzbijanja i sprečavanja najtežih međunarodnih zločina.

Sesija I - Procesuiranje predmeta ratnih zločina na državnom nivou: glavni izazovi

1. Mnoge zemlje u JIE su osnovale posebne odjele za ratne zločine u postojećim sudovima, pored primjenjivanja relevantnih međunarodnih pravila. Ovim korakom se pomoglo da se sredstva fokusiraju na potrebu davanja prioriteta borbi protiv nekažnjavanja. Ipak, dodatni napori se moraju uložiti kako bi se osiguralo da oni koji su uključeni u sudske procese (sudovi, tužilaštvo i odbrana) budu adekvatno obučeni i informisani o važećem pravnom okviru te o domaćem i međunarodnom razvoju koji je postignut u skorije vrijeme.
2. Lokacija sudova za ratne zločine može uticati na način na koji će se predmeti procesuirati. Na primjer, blizina sudova mjestu zločina može uticati na objektivnost sudija jer su takvi predmeti veoma složeni i ispunjeni emocijama. Ipak, boravak daleko od mjesta zločina (npr. u trećoj zemlji) može prouzrokovati praktične prepreke u vezi sa važećim postupcima i zakonom kao i pristupu dokazima (uključujući svjedočenja svjedoka i žrtava).
3. Zaštita svjedoka je značajan element u svakom predmetu ratnog zločina i o njoj se mora dobro razmisliti prije suđenja, već u istražnoj fazi. Mnogi pravosudni organi u JIE su usvojili zakone o zaštiti svjedoka i takođe su uspostavili posebna odjeljenja za pružanje podrške svjedocima kako bi pomogli svjedocima u njihovom iskustvu sa pravosudnim sistemom. Određena sredstva bi trebala biti dostupna za pružanje ovih usluga podrške kako bi funkcionisala na održiv način.

Sesija II - Interakcija između međunarodnog i domaćeg prava i sistema

1. Dosta se raspravljalo o sistematskoj primjeni međunarodnih standarda u domaćim pravnim okvirima jer su neki od učesnika smatrali da međunarodni standardi nude širi spektar zaštite i širu osnovu za procesuiranje i kao takvi bi se trebali direktno intergrirati u aktuelne predmete ratnih zločina. Drugi učesnici su se zalagali za pažljiviji pristup jer međunarodno pravo nije jedinstveno kodificiran i koherentan izvor

prava. Mora se pronaći ravnoteža, iako je to teško, koja je neophodna između ova dva pristupa kako bi se osiguralo da su počinioci najtežih međunarodnih krivičnih djela privedeni pravdi.

2. Učesnici su se složili da je dobro potkrijepljeno obrazloženje u presudama koje se tiču ovih složenih zločina od koristi za odluke kako bi bile dostupne, legitimne i mjerodavne. Ovo se odnosi na presude međunarodnih sudova koje često sadrže nekoliko stotina stranica i koje su napisane teško razumljivim stilom.
3. Učesnici su iznijeli molbu da se ide iznad pukog suzbijanja međunarodnih krivičnih djela i da se obrati pažnja na preventivne mehanizme. Primjer inkriminacije bilo kakvog poticanja na genocid se koristio da se pokaže kako preventivni naponi mogu da smanje rizik počinjenja težih zločina.

Sesija III - Saradnja u procesuiranju ratnih zločina

1. Saradnja sa međunarodnim sudovima, posebno sa Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ), je široko zastupljena, unatoč, katkada, dugim procedurama za ostvarivanje saradnje. Razne zemlje JIE su potpisale sporazume i usvojile zakone kako bi osigurale da se dokazi prikupljeni od strane MKSJ mogu takođe koristiti pred domaćim pravosudnim organima.
2. Međudržavna saradnja nastavlja da se poboljšava među pravosudnim organima u regiji sa potpisivanjem dopunskih protokola za razmjenu informacija i dokaza u predmetima ratnih zločina. Ipak, postojeći bilateralni sporazumi i njihova implementacija može biti unaprijeđena: na primjer, postavljanje oficira za vezu u drugim državama ili čak uspostavljanje zajedničkih istražnih timova su ideje koji bi se trebale dalje istražiti.
3. Ekstradicija državljana je takođe spomenuta kao prepreka za dalje procesuiranje predmeta ratnih zločina. Jedno rješenje je potpisivanje bilateralnih sporazuma za prenos predmeta u zemlju u kojoj živi optuženi. Ipak, kada se uzme u obzir izraženi politički kontekst koji okružuje ove predmete, predloženo je da se iznađe neko sistematičnije rješenje za takve predmete, kao što je na primjer usvajanje naloga za hapšenje na teritoriji Zapadnog Balkana ili povinovanje mehanizmima univerzalne nadležnosti.

Sesija IV - Posebni izazovi procesa tranzicijske pravde

1. Tranzicijska pravda se oslanja na razne mehanizme koji ponekada poluču oprečne ciljeve. Spominjala se amnestija koja se često smatra kao odricanje od pravde za žrtve. Neki od učesnika su istakli da bi se amnestija trebala primjenjivati na počinioce najnižeg ranga ukoliko to takođe pomaže društvu da krene naprijed, na primjer, da se zahtijeva od počinioca da otkriju informacije o žrtvama ili nestalim osobama. Istaknuto je da se komisije za istinu i pomirenje i naknadu štete žrtvama smatraju važnim u promovisanju trajnog mira u društvu.
2. Zločini seksualnog zlostavljanja predstavljaju posebno težak izazov iz perspektive pomirenja i tranzicijske pravde. Veliki razmjer zločina seksualnog zlostavljanja počinjenih na Balkanu čini proces ostvarivanja pravde dugim i kompleksnim. Nadalje, djelatnici pravosuđa moraju nastojati da izbjegnju ponovnu viktimizaciju preživjelih žrtava seksualnog zlostavljanja tokom krivičnog postupka.

3. Sudbina nestalih osoba ostaje težak izazov za mnoga područja koja su pogođena oružanim sukobima. U tom smislu, istraživanje o sudbini i lokacijama nestalih osoba zahtijeva informaciju o činjenicama kao i naučne izvore. Sudovi i specijalizirana tijela imaju posebnu i komplementarnu ulogu u tom smislu i treba da rade zajedno kako bi pronašli ravnotežu između odgovornosti i prava žrtava i porodica da saznaju istinu.

SAŽETAK DISKUSIJA

Sesija I – Procesuiranje ratnih zločina na državnom nivou: glavni izazovi

U ovoj sesiji, panelisti su istakli glavne probleme sa kojima se susreću tužilaštva i sudije u procesuiranju međunarodnih krivičnih djela/zločina – a posebno ratnih zločina – pred domaćim sudovima.

Dopunski protokol I Ženevskim konvencijama iz 1949. godine (ŽK) i običajno MHP definišu djela koja predstavljaju međunarodne zločine i nalažu posebne obaveze koje organi gonjenja i državni sudovi moraju ispuniti u procesuiranju i presuđivanju ovim međunarodnim zločinima. Ovo se odnosi, između ostalog, na (i) osnove nadležnosti, (ii) posebne oblike odgovornosti kao što su „komandna odgovornost“, (iii) zaštita proceduralnih i sudskih mjera zaštite za osumnjičene počiniocima, i (v) međudržavna saradnja u krivičnim predmetima. Međutim, provedba ovih obaveza je teška. Ovakvi zločini moraju ne samo biti uvedeni u domaći krivični zakon već državni sistem za krivično gonjenje mora biti takođe prilagođen specifičnostima i težini međunarodnih zločina.

Kada se razgovor vodio o državnim strategijama za rad na predmetima ratnih zločina panel je konstatovao kompleksnost procesuiranja predmeta ratnih zločina na domaćem nivou. Domaći pravosudni organi zemalja sa značajnim brojem zaostalih predmeta ratnih zločina su postepeno uspostavili sveobuhvatne sisteme i strategije kako bi pristupili krivičnom gonjenju takvih zločina. Ti sistemi i strategije uključuju: prilagođavanje pravnog okvira, (ii) uspostavljanje specijaliziranih organa na raznim nivoima (policija, tužilaštvo i pravosuđe) i (iii) osnivanje posebnih sudova.

Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina Bosne i Hercegovine (BiH) je usvojena u decembru 2008. godine i shodno tome Sud Bosne i Hercegovine je vodio postupke uključujući ratne zločine, genocid i zločine protiv čovječnosti. Kako bi se osiguralo da su predmeti pred Sudom BiH procesuirani na efikasan način Sud je vodio postupke u težim predmetima dok su manje teške predmete procesuirali kantonalni i okružni sudovi u entitetima i Distriktu Brčko BiH.² Cilj strategije je da se zakluče svi složeni predmeti do kraja 2015. godine³ a svi manje složeni predmeti do kraja 2023. godine.

Nadalje, u vezi sa državnim strategijom, uposlenici pravosudnih organa su pohađali obuku u vezi sa radom na predmetima ratnih zločina. Pravna saradnja kao i mehanizmi zaštite svjedoka su takođe bili uspostavljeni. Unatoč ovim naporima, uspjeh državne strategije je bio

2 Do danas je otprilike 1.000 predmeta dodijeljeno državnom sudu i entitetskim sudovima. Tužilaštvo je obradilo 700 predmeta od kojih je polovina poslana na suđenje. Sud BiH je zaključio 132 predmeta u prvostepenom postupku, 118 predmeta u drugostepenom i 7 predmeta u trećestepenom postupku (na nivoima Ustavnog suda ili Žalbenog vijeća Suda BiH, tri predmeta su vraćena na prvostepeni postupak) Nadalje, ukupno šest predmeta uključujući deset optuženih je prebačeno iz MKSJ u BiH u skladu sa Pravilom 11 *bis* Pravilnika o postupku i dokazima. Prema Službi za informisanje javnosti Suda BiH svi predmeti su završeni; jedna presuda (predmet *Milorad Trbić*) je ukinuta od strane Ustavnog suda BiH u novembru 2014. i predmet poslan na ponovno suđenje pred Sudom BiH.

3 Trenutno se vode razgovori o produženju roka za složene predmete do 2018. godine.

otežan finansijskim problemima koji su uticali na rad Suda. Nadalje, Sud nije uspio da istraži i sudi predmete u kojima se radi o uticajima na svjedoke. U ovom svjetlu panel je razmatrao državne strategije, koje pomažu da se skrene pažnja na veliki broj predmeta, i koje su potrebne, ali mogu biti samo uspješno provedene ukoliko su osigurana adekvatna finansijska sredstva i obučeni kadar.

Panel diskusija se pavela o pitanju međudržavne saradnje kao ključne komponente procesuiranja predmeta ratnih zločina sa međunarodnim elementom. Međudržavna saradnja je od ogromne važnosti za susjedne zemlje koje moraju da prevaziđu probleme koji se odnose na izbjegavanje nekažnjavanja, kao što je to slučaj sa optuženima koji imaju dvojno državljanstvo, ispitivanje svjedoka i prikupljanje dokaza. Dosljednost u primijeni prava je značajan izazov kada se nekoliko predmeta ratnih zločina istražuje paralelno.⁴ Učesnici se nadaju da će takve paralelne istražne radnje prestati sa nastavkom razgovora o saradnji.

Bilateralni sporazumi koji su usvojeni 2005. godine između ureda tužilaštava u regiji omogućili su razmjenu informacija i saslušanje svjedoka u inostranstvu. Međutim, iako su susjedne zemlje JIE (Srbija⁵, Crna Gora i BiH) unaprijedile zajedničku pravnu pomoć u radu na predmetima ratnih zločina putem pregovora o raznim bilateralnim sporazumima⁶ nije bilo riječi o ekstradiciji državljana. Ovom činjenicom zajedno sa zabranom suđenja *in absentia* u određenim pravnim sistemima zemalja JIE rizikuje se da se stvori situacija za *de facto* nekažnjavanja optuženih koji imaju dvojno državljanstvo.⁷

Jedan primjer uspješne međudržavne saradnje na osnovu univerzalne nadležnosti desio se 2008. godine i odnosio se na stanovnika Danske, sa državljanstvom BiH, osuđenog za međunarodne zločine.⁸ Dansko tužilaštvo je prepoznalo efikasan način za pristup dokazima na mjestu zločina u BiH. Oni su uspostavili ured u BiH umjesto standardnih, dugotrajnih procedura slanja molbi za pravnu pomoć (zamolnica).⁹ Vlasti BiH su se složile sa ovim načinom rada što je dovelo do brzog zaključka istrage u roku od tri mjeseca.

Izazovi sa kojima se susreće pravosuđe JIE su prisutni u svim pravnim sistemima u svijetu. Primjer uključivanja Danske i BiH ilustruje da istraživanje nekog slučaja u inostranstvu takođe znači poštivanje dvije skupine pravila koji mogu biti oprečni jedni prema drugom.

4 Implementacija državnih strategija nailazi na poteškoće kada zemlje i sudovi vode paralelne istražne radnje protiv istog optuženog. U BiH, paralelni predmeti bi se mogli izbjeći uz bolju komunikaciju sa nižim sudovima.

5 Srbija je provela 30 sudskih postupaka ratnih zločina koji su imali koristi od neke vrste pomoći od strane vlasti BiH.

6 Posljednji protokoli o razmjeni dokaza u predmetima ratnih zločina su potpisani u januaru 2013. godine između BiH i Srbije, i u junu 2013. između BiH i Hrvatske.

7 U Hrvatskoj je održavanje suđenja *in absentia* bilo značajno ograničeno uslijed izmjene i dopune Zakona o krivičnom postupku iz 2008. godine na osnovu koga se dozvoljava obnavljanje određenih krivičnih postupaka u odnosu na protekla suđenja *in absentia* što ne bi bilo na štetu optuženih. Za više informacija o regionalnoj saradnji pogledajte Sesiju III.

8 Od 2001. Danska ima posebnu jedinicu tužilaca i istražitelja koji se posebno bave međunarodnim zločinima na osnovu univerzalne nadležnosti. Za više informacija o univerzalnoj nadležnosti pogledajte Sesiju III.

9 Zamolnice predstavljaju zahtjeve upućene stranim sudovima radi pribavljanja informacija ili evidencija od posebno navedene osobe u okviru nadležnosti toga suda.

Danska je shvatila da su za krivično gonjenje kršenja MHP potrebni specijalizovani timovi tužilaca, policajaca i sudija, imajući u vidu da je krivično gonjenje iz treće zemlje otežano administrativnim poteškoćama rada u inostranstvu. Rad putem diplomatskih kanala sprečava brzo djelovanje. U proteklih 10 godina države su shvatile ovaj koncept i sve više i više su voljne da poboljšaju saradnju.

U vezi sa blizinom istražnih radnji mjestu zločina panel je ustvrdio da velika blizina može rezultirati pritiskom na istražne i sudske organe te na percepciju autonomije prvih i nezavisnost i nepristrasnost drugih.¹⁰ Moguće rješenje je da se napravi izuzetak u odnosu na princip univerzalne nadležnosti i da se procesuiranje i presuđivanje predmeta izmjesti. Međutim, velika udaljenost takođe nameće praktične probleme kao što je navedeno u prethodnom primjeru te rizike koji slabe glavnu odgovornost domaćeg pravosuđa u procesuiranju i presuđivanju predmeta ratnih zločina.

U Hrvatskoj, poslije sukoba, presuđivanje u predmetima ratnih zločina se u početku odvijalo u okviru relevantne teritorijalne nadležnosti i posebni sudovi za ratne zločine nisu postojali. Međutim, postalo je očigledno da bi procesuiranje i presuđivanje zločina u blizini mjesta gdje su se zločini desili moglo stvoriti prepreku za pravično i efikasno funkcionisanje pravosuđa. Zakon o primijeni Statuta MKS¹¹ je izmijenjen i dopunjen 2011. godine, što je rezultiralo da se predmeti ratnih zločina dodjeljuju isključivo posebnim odjelima glavnih županijskih sudova u Zagrebu, Osijeku, Rijeci i Splitu te odgovorajućim uredima javnih tužioca.¹² Većina predmeta ratnih zločina je sada prenesena sa općinskih nivoa na ova četiri suda.¹³ Najzad, panel je zaključio da velika blizina mjestu gdje se zločin desio predstavlja probleme kako za stvarnu tako i za percipiranu nepristrasnost.

U zadnjem segmentu diskusije panel je prepoznao potrebu da treće zemlje koje donose presude u predmetima ratnih zločina treba da osigura adekvatnu zaštitu žrtvama i svjedocima. Svjedoci koji dolaze iz malih zajednica mogu ugroziti svoju sigurnost ukoliko ih se vidi da razgovaraju sa stranim istražiteljima. Da bi se izbjegla poteškoća sa uticajem na svjedoke neophodno je uspostaviti sistem koji osigurava zaštitu svjedoka od samog početka istrage.

Različite mjere su preduzete u domaćim sredinama kako bi se zaštitili ugroženi svjedoci i žrtve. Na primjer u Hrvatskoj zakon pruža dvije vrste zaštite za svjedoke koji svjedoče: (i) ugroženi svjedoci mogu svjedočiti putem video prenosa ili distorzije/iskrivljenog glasa ili slike i (ii) zaštićeni svjedoci mogu svjedočiti otvoreno na sudu, međutim, poslije svjedočenja oni su uključeni u program zaštite svjedoka tako da je njihov identitet promijenjen i mogu čak biti izmješteni i u inostranstvo. Sudska struktura u Hrvatskoj takođe uključuje odjele

10 U Srbiji, 92% predmeta koji su zaključeni osuđujućom presudom uključuju Srbe kao počiniocce. Jedan učesnik je izjavio da se ova činjenica u javnosti smatra kao vršenje mogućeg pritiska na sudije.

11 Zakon o implementaciji Statuta MKS i procesuiranje zločina kojima se krši MHP (Službene novine Hrvatske, broj 175/03,29/04,55/11,125/11).

12 Panel je uvažio da su hrvatsko državno odvjetništvo i glavni državni odvjetnik nezavisni i nisu podložni političkom pritisku.

13 Informacije i statistički podaci o procesuiranju i o presudama dostupni su na websiteu [Hrvatskog državnog odvjetništva](#)

za pružanje podrške svjedocima.¹⁴ U BiH, iako je program zaštite svjedoka uspostavljen¹⁵, organi vlasti imaju poteškoća u osiguranju nivoa zaštite koji pruža MKSJ. Mjere zaštite svjedoka ili mjere za pružanje podrške svjedocima se uglavnom dodjeljuju tokom sudskog postupka, dok je pomoć u ranijoj fazi predviđena ali se rijetko koristi.

Istaknuta je važnost balansiranja prava optuženog u odnosu na interese i prava žrtava tokom istraživanja ratnih zločina. Tokom unakrsnog ispitivanja žrtve često prolaze kroz traumu a oslobađajuća presuda može da prouzrokuje „ponovnu viktimizaciju“ kada žrtve odlaze iz sudnice sa osjećajem da im se nije povjerovalo te da njihova prava nisu bila adekvatno zaštićena.

14 Ovi odjeli nude logističku, informacionu i psihološku podršku svjedocima i žrtvama. Nadalje, postoji državni pozivni centar za žrtve zločina i prekršaja i lakših krivičnih djela koji je otvoren 20 sati dnevno (između 2008. i 2011. godine 2.917 svjedoka je imalo koristi od neke vrste podrške tokom procesuiranja ratnih zločina u Hrvatskoj),

15 U skladu sa zakonima u BiH je uspostavljen program zaštite svjedoka u predmetima ratnih zločina, ali takođe i jedan još specifičniji program zaštite kojim se omogućava da ugroženi svjedoci svjedoče putem video prenosa ili putem distorzije/iskrivljenog glasa ili slike.

Sesija II – Interakcija između međunarodnog i domaćeg prava

Panel je zaključio da interakcija između međunarodnog i domaćeg prava implicira međusobni uticaj. Implementacija međunarodnog prava je složen proces, posebno kada su različita prava i vrste zaštite uspostavljene po međunarodnim normama primjenjive u zavisnosti od okolnosti, kao što je slučaj kod ljudskih prava i MHP. U svjetlu ovoga, MKSJ je morao da bude kreativan i pragmatičan u daljem izgrađivanju MKP. Raspravljalo se o tome da iako se pravila MKSJ mogu činiti kao da im nedostaje koherentnosti ona se mogu razumijeti ukoliko se pažnja usredotoči na njihov cilj a to je sprečavanje nekažnjavanja za kršenja MHP.

Jedan od panelista je istakao da su se o međudjelovanju između prava o ljudskim pravima i MKP vodile opsežne rasprave u vezi sa mandatom MKSJ, posebno u vezi sa principom neretroaktivnog dejstva zakona¹⁶. Ovo međudjelovanje različitih zakona u primjeni riješeno je različito od strane raznih domaćih pravosudnih organa na Balkanu. Kada je MKSJ odlučio da izvrši prenos predmeta domaćim sudovima nije bilo planirano da će Statut MKSJ i sudska praksa biti takođe preneseni. Ipak, zemlje JIE su implementirale ili usvojile zakone slične Statutu MKSJ i sudsku praksu¹⁷, iako nisu obavezne postupati po sudskoj praksi MKSJ.

Tokom diskusije panelisti su razmijenili mišljenja o interakciji između pravnog okvira MKSJ i domaćih pravnih sistema. Istaknuta su njihova razmimoilaženja kao i činjenica da domaći sudovi ne bi striktno trebali da slijede međunarodne odluke, ali bi ih trebali prilagoditi svome pravnom sistemu.

U vezi sa tim panel je zaključio da bi domaći sistemi mogli imati koristi od primijene raznih načina odgovornosti koje definiše međunarodno pravo kao što je udruženi zločinački poduhvat (UZP)¹⁸ i komandna odgovornost. Iako se ovaj sporni koncept rijetko koristi na domaćem nivou UZP je koristan da se istaknu nedostaci koncepta supočinjenja koji nalaže da nekoliko osoba učestvuje u počinjenju istog krivičnog djela. Primjena na domaćem nivou je još teža pošto su međunarodni sudovi odstupili od nalaza drugih međunarodnih sudova a to su pokazali i MKS i Specijalna vijeća u sudovima za Kambodžu koja su odstupila od doktrine UZP koju je definisao MKSJ u presudi Žalbenog vijeća u predmetu *Tadić*.¹⁹ Doista, MKS ne uvažava UZP per se već koncept direktnog ili indirektnog supočinjenja, oblika odgovornosti sa zajedničkim ciljem, a Specijalna vijeća u sudovima za Kambodžu su ustanovila da treća kategorija UZP nema uporište u međunarodnom pravu. Ipak, panel je naveo BiH kao prim-

16 MKSJ, koji je osnovan 1993, ima mandat da donosi presude u predmetima ratnih zločina, genocida i zločina protiv čovječnosti koji su se desili na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine pa nadalje, kada neka od međunarodnih pravila relevantna za ove zločine nisu niti formalno bila određena u ugovorima ili konvencijama (na primjer doktrina komandne odgovornosti). Diskutovalo se o tome da MKSJ treba da se primarno oslanja na pravila međunarodnog običajnog prava koje je postojalo u vrijeme počinjenja krivičnih djela i da se time princip neretroaktivnog dejstva zakona ne bi kršio.

17 Napomena, u Ruandi je postojao jači otpor protiv usvajanja međunarodnog prava.

18 UZP je definisan kao način odgovornosti u kome će se sve osobe koje su udružene u ostvarivanju zajedničkog plana smatrati odgovornim za počinjenje krivičnog djela čak iako u stvarnosti oni nisu učestvovali u počinjenju tog djela. (vidi Antonio Cassese, *Međunarodno krivično pravo*, drugo izdanje, Oxford University Press, 2008).

19 Vidi *Tužilac protiv Duška Tadića / Prosecutor v. Duško Tadić*, predmet broj.IT-94-1-A, Presuda Žalbenog vijeća, 15. juli 1999, stavovi 185-229.

jer države u kojoj je UZP korišten od strane sudova u posebnim okolnostima. Primjena UZP je striktna i zahtijeva da se umišljaj odnosi na počinjena djela ali isto tako i na cilj, inače bi se ovo krivično djelo procesuiralo u okviru odgovornosti za pomaganje i podstrekavanje.

U vezi sa drugim načinom odgovornosti o kome se diskutovalo, a to je komandna odgovornost, postoje razlike u tumačenju ovog koncepta između Statuta MKSJ i MKS te sudske prakse. Posebno kada MKSJ upućuje na krivičnu odgovornost komandanta za zločine koje je počinio podređeni a za koje je on/ona „znao ili je imao razloga da zna“, tumačenje MKS je strožije jer zahtijeva krivičnu odgovornost komandanta samo ako „u zavisnosti od okolnosti u to vrijeme [on/ona] je trebao da zna“ o zločinima koji su počinjeni. Takođe se govorilo o različitim pravilima o komandnoj odgovornosti za vojne komandante i za nevojne komandante.

Panel je primijetio da je osuđivanje od strane MKSJ bilo veoma blago u odnosu na domaću praksu u regionu JIE. Osuđivanje za međunarodne zločine je drugo područje u kojem bi se interakcija mogla istražiti jer bi MKP imalo koristi od domaćeg iskustva. Predloženo je da u cilju sprečavanja nekažnjavanja MKP bi se moglo fokusirati na krivično djelo poticanja počinjenja međunarodnih zločina te na izricanje odgovarajućih sankcija. Izraženo je žaljenje što MKSR nije osnovan ranije kako bi sudio za „poticanje na počinjenje genocida“. Slično krivično djelo „poticanje na počinjenje zločina protiv čovječnosti“ bi bilo pravno definisano da se usvoji Konvencija o zločinu protiv čovječnosti i pomoglo bi sprečavanju počinjenja budućih zločina.

U vezi sa pomirenjem panel je naglasio važnost dobro potkrijepljenih presuda kojima se olakšava proces pomirenja. Predloženo je da se donošenje presuda odvija na jedan transparentan način. Od 2010. godine vlada bojazan da se presude i MKSJ i MKSR smatraju nepristupačnim jer su fragmentirane i ne daju dovoljno čvrstu sliku o činjenicama, svjedočenjima i obrazloženjima jer su ispisane na preko hiljadu stranica (npr. presuda MKSJ u predmetu Gotovina i ostali). Takve nejasne i duge presude vjerovatno dovode do nezadovoljstva i kritizma u Ruandi i na Balkanu što potkopava pravi razlog osnivanja sudova.

Interakcija između međunarodnog i domaćeg prava je konačno prodiskutovana kroz ugao principa legalnosti i neretroaktivnog dejstva krivičnog zakona. U BiH se Krivični zakon Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) primijenjivao u ratu od 1992. do 1995. godine. Iako su teška krivična djela po Krivičnom zakonu kažnjavana to nije slučaj sa zločinima protiv čovječnosti. Neki su smatrali da je stoga bilo potrebno napraviti izuzetak u odnosu na princip legalnosti kako je to određeno članom 7(2). Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP), poslije reforme Krivičnog zakona iz 2003. godine. U vezi sa ovim sudovi u BiH primijenjuju međunarodno pravo direktno kako bi izbjegli retroaktivnu primjenu domaćeg zakona. Sudije su u mogućnosti da prevaziđu nedorečenosti domaćeg zakona tumačeći ih u svjetlu međunarodne sudske prakse. Međutim, domaće sudije moraju koristiti međunarodnu sudsku praksu sa oprezom i razlikovati između onoga što se mora primijeniti i onoga što se ne bi trebalo primijeniti.

Skorašnji primjer interakcije i uticaja između različitih postojećih slojeva prava o ljudskim pravima može se pronaći u presudama Ustavnog suda BiH iz 2013. godine i Evropskog suda

za ljudska prava u predmetu *Maktouf protiv BiH*.²⁰ U ovom predmetu Sud BiH je proglasio dva optužena krivim za ratne zločine počinjene tokom rata i izrekao kazne zatvora u trajanju kako je to definisano u Krivičnom zakonu iz 2003. godine. Posebne okolnosti ovog predmeta navele su Evropski sud za ljudska prava (ESLJP) da utvrdi kršenje principa neretroaktivnog dejstva kod primjene zakona iz 2003. godine umjesto Krivičnog zakona SFRJ iz 1976. godine koji je mogao dovesti do blažih kazni. Poslije presude ESLJP Ustavni sud BiH je donio nekoliko presuda u vezi sa sličnim kršenjima principa neretroaktivnog dejstva zakona i svaki put je usvojio obrazloženje koje je naveo ESLJP.

20 Maktouf i Damjanović protiv Bosne i Hercegovine, ESLJP Veliko vijeće, 18. juli 2013.

Sesija III – Saradnja u procesuiranju predmeta ratnih zločina

Saradnja u procesuiranju predmeta ratnih zločina je neophodna kako bi se izbjeglo nekažnjavanje. Panel diskusija je istakla i međudržavnu saradnju i saradnju sa međunarodnim sudovima kao i saradnju na predmetima koji se tiču univerzalne nadležnosti. Iako je, generalno govoreći, regionalna saradnja uspješna postoje određene prepreke. Na primjer, države se bore da uhvate veliki broj ratnih zločinaca jer se mnogi počinioci kriju i ponekada ekstradicija nije moguća. Drugi problem predstavlja duplo krivično gonjenje (postupak protiv istih osoba za ista krivična djela u nekoliko zemalja) koje se još uvijek dešava u regiji.

Došlo je do suštinske saradnje između državnih sudova zemalja JIE i MKSJ. Primijećeno je tokom diskusije da iako je MKSJ, u kontekstu izlazne strategije,²¹ odlučio da prenese predmete na domaće pravosudne organe, nikada nije nametnuo svoja vlastita pravila. Razlog za ovo je što države ne bi trebale da budu prisiljene da mijenjaju svoje pravne sisteme. Slučajevi BiH i Srbije su navedeni kao primjer.

BiH je strana ugovornica konvencija Vijeća Evrope (VE) koje govore o ekstradiciji, zajedničkoj pravnoj pomoći i prenosu predmeta (između tužilaštava).²² Tokom 2004. godine Zakon o prenosu predmeta iz MKSJ²³ je usvojen kao poseban zakon koji je uspostavio mehanizam za predmete za koje je optužnice podnio MKSJ a za koje se sudski postupci vode u BiH i koji ističe korištenje informacija MKSJ pred sudovima u BiH. Član 3. određuje da se dokazi iz MKSJ mogu koristiti u postupcima pred domaćim sudovima kao i činjenice utvrđene u presudama MKSJ²⁴, iako takvi dokazi ne mogu činiti jedinu osnovu za osuđujuću presudu. U skladu sa članom 5, zapisi svjedočenja svjedoka i sudskih vještaka mogu se koristiti pred domaćim sudovima ukoliko se strane slažu, u protivnom se zahtijeva unakrsno ispitivanje. Takođe, ukoliko je MKSJ dodijelio zaštitne mjere svjedoku domaći sudovi ne mogu te mjere mijenjati bez odobrenja MKSJ.

U vezi sa ekstradicijom svjedoka jedan od članova panela je primjetio da razni sporazumi o saradnji pravosudnih organa u radu na predmetima ratnih zločina²⁵ nisu uzeli u obzir ovo osjetljivo pitanje, iako su čak sporazumi o ekstradiciji potpisani između pravosudnih organa u regiji za predmete organizovanog kriminala i korupcije²⁶. U skladu sa Evropskom

21 Izlazna strategija MKSJ je plan MKSJ za okončanje svih istraga i prvostepenih postupaka do jula 2014., dok će se preostalim zadacima, uključujući kompletiranje žalbenih postupaka, baviti novouspostavljeni mehanizam za međunarodne sudove – privremeni pravosudni organ sa mandatom za finaliziranje rada MKSJ i MKSR.

22 Vidi Evropsku konvenciju o ekstradiciji, usvojenu 13. decembra 1957., Evropsku konvenciju o uzajamnoj pomoći u krivičnim stvarima, usvojenu 20. aprila 1959. i Evropsku konvenciju o prenosu postupaka u krivičnim stvarima, usvojenu 15. maja 1972.

23 Zakon o prenosu predmeta iz MKSJ u Tužilaštvo BiH i korištenju dokaza prikupljenih od strane MKSJ u postupcima pred sudovima u BiH

24 Zakoni koji su nastali u cilju osiguranja saradnje su takođe validni za entitetske sudove. Međutim, neizvjesno je da li se entitetski sudovi pridržavaju ovog pravila.

25 Posljednji protokoli za razmjenu dokaza u predmetima ratnih zločina potpisani su u januaru 2013. godine između BiH i Srbije i u junu 2013. godine između BiH i Hrvatske.

26 U septembru 2013. godine BiH i Srbija su potpisale sporazum o ekstradiciji osoba koje se terete ili koje su osuđene za organizovani kriminal, korupciju, pranje novca i druga teška krivična djela.

konvencijom o ekstradiciji država može da odbije da izruči svoga državljanina, ali nakon zahtjeva zemlje koja traži izručenje dužna je dostaviti predmet nadležnim organima radi mogućeg krivičnog gonjenja.²⁷ Tužiocima zemlje koja traži ekstradiciju mogu stoga da odluče da se predmet prenese na pravosuđe gdje osumnjičeni živi, iako žrtve imaju pravo da to ospore. Jedan od panelista je predložio, kao mogućnost, pokretanje „Balkanskog naloga za hapšenje“ kao pandana evropskom nalogu za hapšenje. Ovim bi se omogućilo organima vlasti u regiji da hapse i prebace osumnjičenu osobu u zemlju koja je objavila potjernicu radi pokretanja sudskog postupka.

U Srbiji je značajan izazov predstavljao jak uticaj političkih i društvenih konteksta na krivična gonjenja za kršenja MHP na lokalnom nivou i u regiji. Na primjer, prema javnoj anketi, samo je 19% stanovništva podržalo hapšenje Ratka Mladića. Takve su okolnosti, uz osumnjičene koji bježe u inostranstvo, kreirale situaciju nekažnjavanja. Srbija je potpisala sporazume o saradnji sa raznim zemljama kao što je Kanada, Španija i Australija. Često se dešava da je mjesto zločina u jednoj zemlji, počinitelj u drugoj a dokazi u trećoj zemlji. Saradnja je od izuzetne važnosti da bi se osiguralo privođenje počinioca pravdi. Saradnja sa MKSJ je bila pozitivna jer su i dokazni materijali i informacije razmijenjivani putem oficira za vezu, iako slanje određenih zahtjeva i prenos dokumenata mogu trajati i do šest mjeseci. Drugi problem predstavljaju izjave svjedoka koje je tražio MKSJ a koje dolaze od zaštićenih svjedoka koji zahtijevaju izostavljanje informacija u cilju zaštite identiteta svjedoka. Postoji želja da se pravda zadovolji, ali, povremeno, nailazi se na problem pribavljanja relevantnih dokumenata zbog zaštitnih mjera koje su određene svjedocima.

U vezi sa regionalnom saradnjom, jedan od učesnika je napomenuo da bi zajednički istražni timovi mogli teoretski već biti uspostavljeni jer postoji pravna osnova za osnivanje zajedničkih pravnih timova.²⁸ Drugi učesnik je predložio osnivanje zajedničkih timova sastavljenih od policije i tužilaca iz Srbije i BiH koji bi se udružili kako bi ostvarili napredak u istragama o ratnim zločinima. Međutim, primijećeno je da razlike između domaćih krivičnih zakona predstavljaju problem. Na primjer, postoji pitanje dokaza jer ono što se smatra pod dokazom u BiH ne mora se smatrati dokazom u Srbiji. Takođe, Srbija procesuirala predmete ratnih zločina prema zakonima Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, dok, kao što je navedeno u prethodnom dijelu, BiH primijenjuje Krivični zakon iz 2003. godine.

U Hrvatskoj se sudilo mnogim osobama *in absentia*, jer su mnogi počinioci pobjegli iz zemlje. Da bi se ova situacija popravila Hrvatska se oslanja na procedure ekstradicije kako bi se omogućilo krivično gonjenje većeg broja osoba i usvojila je Strategiju za istraživanje i procesuiranje ratnih zločina u 2011. godini te je izvršila reformu pravnog okvira kako bi se bolje borila sa nekažnjavanjem. Saradnja sa MKSJ je imala veliki učinak koji je rezultirao u tome da je samo jedan predmet trebao biti prenesen u Hrvatsku. Ipak, hrvatski zakonodavac i pravosuđe nisu bili voljni da sumarno usvoje sva pravila i principe koji proističu iz Statuta MKSJ i sudske prakse, što je demonstrirano neprimjenjivošću doktrine UZP za koju se smatra da je jedan oblik kolektivne krivične odgovornosti. U vezi sa predmetima u kojima je ekstradicija

27 Vidi član 6. Evropske konvencije o ekstradiciji, usvojene 13. decembra 1957. godine

28 Vidi Konvenciju Ujedinjenih naroda o transnacionalnom organizovanom kriminalu, usvojenu 12. decembra 2000, i Evropsku konvenciju o uzajamnoj pomoći u krivičnim stvarima, usvojenu 20. aprila 1959.

ostvorena obično nema dovoljno dokaza i dosta je oslobađajućih presuda. Legitimitet hrvatskih sudova u očima optuženoga koji je izručen nazad Hrvatskoj predstavlja problem. Neki učesnici su istakli da je trajni izazov u regiji procesuiranje osoba koje imaju više državljanstava. Primijećeno je u vezi sa ovim da je Hrvatska promijenila svoj zakon netom prije nego što se pridružila Evropskoj uniji kako bi osigurala da njeni državljani mogu biti izručeni.

Diskusija se usmjerila na univerzalnu nadležnost, koja je definisana kao snaga države da ostvaruje pravdu nad određenim teškim zločinima bez obzira na državljanstvo počinioca, mjesto gdje se zločin desio i vrijeme kada se zločin desio. Univerzalna nadležnost, koja se prvo razvila u okviru međunarodnog prava, je nastala pod pretpostavkom da su određeni zločini tako teški da pogađaju stanovništvo u potpunosti i da ne treba da ostanu nekažnjeni. Ipak, univerzalna nadležnost je prije svega prepoznata kao komplementarna radu državnih sudova koji nose glavnu odgovornost za procesuiranje teških zločina. Iako su mnoge zemlje uvele univerzalnu nadležnost u svoje pravne sisteme ova zakonska promjena je popraćena brojnim proceduralnim ograničenjima. Na primjer, traži se da osumnjičeni bude prisutan na teritoriji zemlje u kojoj se vodi postupak, ili da osumnjičeni mora biti državljanin ili stanovnik te zemlje. Belgija predstavlja jedan interesantan primjer jer je održala tri sudska postupka na osnovu univerzalne nadležnosti protiv optuženoga koji su povezani sa sukobom u Ruandi. Međutim, kasniji napori da se pokrenu dodatna procesuiranja u vezi sa univerzalnom nadležnosti nisu bili uspješni.

Jedan od članova panela je zaključio da je univerzalna nadležnost neophodno sredstvo u borbi protiv nekažnjavanja teških zločina, ali se može samo ostvariti ukoliko postoji saradnja između država i između država i međunarodnih organizacija (kao što su EUROJUST, MKS). Politička volja je jedini lijek za postojeće političke i diplomatske prepreke. Nadalje, kapaciteti domaćih pravosudnih organa bi se trebali osnažiti kako bi se osiguralo da se univerzalna nadležnost može koristiti u suzbijanju teških zločina.

Sesija IV – Posebni izazovi procesa tranzicijske pravde

Na početku se diskutovalo o izazovima sa kojima se žrtve suočavaju u procesu tranzicijske pravde sa fokusom na žrtve zločina seksualnog zlostavljanja te nestale osobe. Sudska praksa MKSJ ima pozitivan učinak na domaće procesuiranje ovih zločina jer su domaći pravosudni organi pomno pratili sudsku praksu MKSJ u vezi sa ovim pitanjem.

Žrtve međunarodnih zločina često se suočavaju sa traumom što čini svjedočenje pred sudom problematičnim za njih. Žrtve seksualnog zlostavljanja često nisu voljne da govore o svom iskustvu što otežava procesuiranje. Iako su žrtve seksualnog zlostavljanja uglavnom bile žene i djevojke u određenim slučajevima su to bili takođe i muškarci. Panel je raspravljao o tome da bi se umjesto termina „zlostavljanje zasnovano na spolu“ mogao koristiti termin „seksualno zlostavljanje povezano sa sukobom“ kako se ne bi isključili muškarci kao žrtve. Iako je silovanje jedan od najčešćih oblika zločina seksualnog zlostavljanja tokom oružanih sukoba javljaju se i drugi oblici seksualnog zlostavljanja kao što su seksualno ropstvo, mučenje ili nečovječno postupanje.

Kao što je ranije napomenuto sudska praksa MKSJ je veoma korisna i stvorila je osnovu za procesuiranje u BiH. Neki od predmeta koji su procesuirani pred Sudom BiH su dati kao primjeri.²⁹ Tužioci imaju veoma važan zadatak da pronađu žrtve u ovim predmetima i da prikupe neophodne dokaze radi krivičnog gonjenja počinioca. Kako je većina zločina seksualnog zlostavljanja kvalifikovana kao zločini protiv čovječnosti tužilaštvo prvo ima zadatak da postavi postojanje kontekstualnih elemenata zločina protiv čovječnosti i da onda uspostavi posebne elemente određenih krivičnih djela. Na primjer, krivično djelo silovanja mora se povezati sa oružanim sukobom i biti dio široko rasprostranjenog i sistematskog napada kako bi sačinjavao zločin protiv čovječnosti. Tužilaštvo BiH se takođe suočilo sa nekoliko izazova u vezi sa žrtvama seksualnog zlostavljanja, jer su neki od njih umrli prije suđenja a drugi su ubijeni tokom rata, tako da je teško prikupiti dokaze. Oko 20.000 žena je pretrpjelo seksualno zlostavljanje u BiH tokom sukoba.

U drugom dijelu sesije panel je raspravljao o rezultatima tranzicijske pravde na Balkanu u posljednjih 20 godina. Naglašeno je da se „amnestija/oprost“ smatra tabu temom u domaćem kontekstu, iako se čini nelogičnim da na međunarodnom nivou najviši po rangu počinioci koji su procesuirani pred MKS mogu doživjeti okončanje postupka protiv njih zbog političkih razloga. Diskusija se vodila oko toga da li je krivični zakon najefikasniji mehanizam za osiguravanje pomirenja pri usporedbi sa procesom amnestije kojim se pribavlja istina od počinioca. Jedan od članova panela je predložio da bi se amnestija mogla koristiti za niže rangirane počinioce kako bi se stvorio poticaj kod njih da otkriju ono što znaju.

Razgovaralo se takođe i o drugim sredstvima za pomirenje uključujući projekat „Portreti pomirenja“ – sa zajedničkim fotografijama počinioca i žrtava genocida u Ruandi, 20 godina poslije sukoba.³⁰ Svi počinioci koji su dio ovog projekta tražili su oprost od svojih žrtava. Usljedio je prijedlog da bi ovo mogao biti mehanizam koji je potreban u BiH, gdje bi počin-

29 Vidi presude Suda BiH koje se odnose na predmete, Samardžić, Lelek, Mejakić i Janković

30 Za više detalje o projektu vidi <http://www.nytimes.com/interactive/2014/04/06/magazine/06-pieter-hugo-rwanda-portraits.html? r=1>

ioci govorili javno o sebi, o zločinima koji su počinjeni i gdje bi se javno izvinili. Istaknuto je da je žrtvama potrebno više od presude kako bi nastavili sa životom.

U Hrvatskoj je bilo nekoliko propusta u vezi sa procesom tranzicijske pravde. Vodi se slična debata u vezi sa pitanjem amnestije. Tokom dužeg perioda (između 1996. i 2003.) nije postojala pravna osnova za podnošenje zahtjeve za odštetu protiv hrvatskih organa vlasti zbog ubijanja ili smrti civila. Poslije 2003. godine porodice ubijenih civila su podnijele otprilike oko hiljadu zahtijeva. U 80% slučajeva pokrenut je proces krivičnog gonjenja, ali većina zahtijeva je odbijena zbog zastare. U dvije presude ESLJP, koje su donesene u januaru 2011. godine, Sud je proglasio Hrvatsku odgovornom, u skladu sa članom 2. EKLJP, zbog propusta u obavljanju svoje dužnosti da ispita smrtne ishode Hrvatskih građana i sudbinu nestalih osoba tokom hrvatskog domovinskog rata.³¹ Trebao bi se usvojiti novi zakon zbog presude ESLJP i opsežne javne debate koja se vodila u vezi sa ovim pitanjem, ali problem je sa budžetom koji je neophodan, posebno u svjetlu činjenice što je broj žrtava nepoznat (između 100 i 2.500). MKSJ nije radio na pitanju naknade štete žrtvama a pravo na obeštećenje u sudovima u regiji je i dalje važno pitanje. Takođe, zahtjevi za povrat imovine nisu uspješno rješavani u Hrvatskoj.

Diskusija se nadalje povela o pitanju nestalih osoba i spomenuto je da bi definicija „nestali“ trebala da uključi sve osobe čija je sudbina nepoznata, ne samo osobe koje su žrtve prisilnog nestanka već da se uzmu u obzir svi slučajevi nestanka. Porodice imaju pravo da saznaju šta se desilo sa nestalih članovima njihovih porodica. Kada ljudi nestaju i porodica i društvo pate zbog toga. Porodice pate i psihološki i materijalno, jer je obično nestala osoba muškarac, i bez njegovih prihoda porodica je ostavljena bez ikakvih sredstava za život. Što se tiče društva ovo je pitanje veoma problematično jer je teško društvu da se uhvati u koštac sa prošlosti i nastavi dalje kada su osobe i dalje nestale. Čak šta više, porodice nestalih osoba imaju važnu ulogu tokom krivičnog postupka: tokom (i) istražne faze krivičnog postupka, kao kod masovnih ekshumacija koje se izvode iz dva razloga, da se koriste kao dokazi u kažnjavanju počinioca i da se pronađu nestale osobe za porodice, i (iii) tokom faze suđenja kada porodice svjedoče i daju izjave i dokaze. Razgovaralo se o modelu zakona MKCK³² i njegovoj mogućoj provedbi.

Pitanjem nestalih osoba ne bi se samo trebali baviti sudovi već takođe specijalizirana tijela koja podupiru napore da se pronađu nestale osobe. I sudovi i specijalizirana tijela imaju posebnu i komplementarnu ulogu i trebali bi raditi zajedno kako bi se pronašla ravnoteža između odgovornosti i prava žrtava i porodica nestalih da saznaju istinu. Jedan oblik amnestije (djelomična amnestije) za počinioce koji pomažu u pronalasku nestalih osoba mogao bi biti sredstvo kojim bi se osigurao put do istine. Panel je zaključio da pomirenje može samo postojati ukoliko je udruženo sa pravom porodica nestalih osoba da saznaju za sudbinu svojih najdražih.

31 Vidi predmet Jularić protiv Hrvatske, ESLJP, 20. januar 2011. godine, i predmet Skendžić i Krznarić protiv Hrvatske, ESLJP, 20. januar 2011.

32 Opća načela MKCK / Model zakona o nestalih osobama: <https://www.icrc.org/en/document/guiding-principles-model-law-missing-model-law#.VI7KsOktD4Z>

Bilo je komentara da je komisija za istinu i pomirenje jedan interesantan prijedlog. U tom svijetlu je spomenut rad Regionalne komisije za uspostavljanje činjenica o ratnim zločinima i drugim teškim kršenjima ljudskih prava počinjenih na teritoriji bivše Jugoslavije, ili RECOM, u JIE je spomenut takođe. Bilo je riječi i o sporazumima o priznanju krivice kao o mogućem sredstvu za poticanje otkrivanja istine o činjenicama koje se odnose na počinjene zločine.

ANEKSI

ICRC

Organization for Security and
Co-operation in Europe
Mission to Bosnia and Herzegovina

Sud Bosne i Hercegovine
Суд Босне и Херцеговине

ULOGA DOMAĆEG PRAVOSUĐA U PROVEDBI MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA (MHP) – ZAKON I PRAKSA

19. – 20. maj 2014.

Hotel "Sarajevo", Sarajevo

PROGRAM

Dan 1. – ponedjeljak, 19. maj 2014.

9:00 – 9:30 Dolazak i registracija učesnika

Kafa i čaj za učesnike

9:30 – 9:40 Dobrodošlica i administrativne napomene

9:40 – 10:00 Uvodne napomene

Govornici: Meddžida Kreso, predsjednica Suda BiH

Andre Schaller, švicarski ambasador u BiH

Boris Kelečević, šef MKCK Delegacije u BiH

Fletcher M. Burton, šef OSCE misije u BiH

Thomas Vennen, šef odsjeka za demokratizaciju, OSCE/ODIHR

10:00 – 11:30 Panel 1: Sudski postupci u predmetima ratnih zločina na domaćem nivou: Glavni izazovi

- Istrage i procesuiranje međunarodnih krivičnih djela od strane domaćeg pravosuđa
- Princip zakonitosti u istraživanju i procesuiranju kršenja MHP-a
- Zaštita žrtava i svjedoka
- Osnova nadležnosti – uticaj krivičnog postupka na procesuiranje ratnih zločina

Moderator: Cristina Pellandini, šef Savjetodavne službe, MKCK Ženeva
(10 min uvodno izlaganje)

Panelisti: Džemila Begović, tužiteljica, Tužiteljstvo BiH

Jasmina Dolmagić, zamjenica Glavnog državnog odvjetnika,
Državno odvjetništvo, Hrvatska

Miroljub Vitorović, zamjenik tužioca za ratne zločine,

Tužilaštvo za ratne zločine, Srbija
Jakob Wilaredt, tužitelj, Tužilaštvo Danske

Discussion

11:30 – 12:00 Pauza za kafu

12:00 – 13:00 Panel 1, nastavak

13:00 – 14:30 Ručak

14:30 – 15:30 Panel 2: Interakcija između međunarodnog i domaćeg prava i pravnog sistema

- Pojam komandne odgovornosti u međunarodnom i domaćem pravu
- Korištenje međunarodnih izvora prava pred domaćim sudovima: pozitivno i običajno pravo
- Uticaj sudske prakse međunarodnih i regionalnih sudova

Moderator: Pietro Sardaro, v.d. šefa Odsjeka za vladavinu prava,
OSCE Misija u BiH (10 min uvodno izlaganje)

Panelisti: Wolfgang Schomburg, sudac
Azra Miletić, sutkinja, Sud BiH
Patricia Whalen, sutkinja

15:30- 16:00 Pauza za kafu

16:00 – 17:00 Panel 2, Diskusija

18:30 Večera

Neobavezno – društveni događaj: posjeta izložbi ratnih karikatura „Umjetnost u mračna vremena“, bit će ponuđena od strane Švicarske ambasade u BiH.

Dan 2. – utorak, 20. maj 2014.

9:00 – 11:00 Panel 3 – Saradnja u procesuiranju predmeta ratnih zločina

- Saradnja sa međunarodnim sudovima i tribunalima (uticaj na domaće pravosuđe)
- Međudržavna saradnja (postupci ekstradicije, međusobna pomoć u krivičnim predmetima)
- Univerzalna nadležnost

Moderator: Thomas Vennen, šef Odsjeka za demokratizaciju
OSCE/ODIHR (10 min uvodno izlaganje)

Organization for Security and
Co-operation in Europe
Mission to Bosnia and Herzegovina

Sud Bosne i Hercegovine
Суд Босне и Херцеговине

Panelisti: Minka Kreho, sutkinja, Sud BiH
Bruno Vekarić, zamjenik tužioca za ratne zločine, Tužilaštvo za
ratne zločine, Srbija
Miroslav Kraljević, zamjenik županijskog državnog odvjet-
nika, Osijek, Hrvatska
Catherine Denis, advokat, Belgija

Diskusija

11:00 – 11:30 Pauza za kafu

11:00 – 13:00 Panel 4 – Posebni izazovi procesa tranzicijske pravde

- Procesuiranje predmeta ratnih zločina na domaćem nivou: ima li mjesta za amnestiju?
- Uloga domaćeg pravosuđa u kontekstu razjašnjavanja sudbine nestalih osoba
- Procesuiranje krivičnih djela koja uključuju seksualno nasilje
- Reparacija i pomirenje

Moderator: Nora Refaeil, konzultantica/predavač
(10 min, uvodno izlaganje)

Panelisti: Miodrag Majić, sudija, Apelacioni sud u Beogradu, Srbija
Maria Teresa Dutli, regionalna pravna savjetnica, MKCK
Ibro Bulić, tužilac, Tužilaštvo BiH
Milena Čalić-Jelić, pravna savjetnica, "Documenta", Hrvatska

Diskusija

13:00 – 13:15 Zatvaranje konferencije

Thomas Vennen, šef Odsjeka za demokratizaciju, OSCE/ODIHR

13:30 – 15:00 Ručak

Organization for Security and
Co-operation in Europe
Mission to Bosnia and Herzegovina

Sud Bosne i Hercegovine
Суд Босне и Херцеговине

ULOGA DOMAĆEG PRAVOSUĐA U PROVEDBI MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA (MHP) – ZAKON I PRAKSA

19. – 20. maj 2014

Hotel “Sarajevo”, Sarajevo

LISTA UČESNIKA

Bosna i Hercegovina

1. Meddžida Kreso, predsjednica Suda BiH
2. Gluhajić Staniša, sudija, Sud BiH
3. Azra Miletić, sutkinja, Sud BiH
4. Minka Kreho, sutkinja Sud BiH
5. Senadin Begtašević, sudija Sud BiH
6. Ljubomir Kitić, sudija Sud BiH
7. Gordana Tadić, zamjenica glavnog tužioca, Tužilaštvo BiH
8. Irisa Ćevra, asistent, zamjenice glavnog tužioca, Tužilaštvo BiH
9. Ibro Bulić, tužlac, Tužilaštvo BiH
10. Džemila Begović, tužilac, Tužilaštvo BiH
11. Amila Mustafić, tužilac, Tužilaštvo Brčko Distrikt BiH
12. Alma Tirić, zamjenica gl. tužioca, Tužilaštvo FBiH
13. Jasmina Begić, sutkinja Kantonalni sud u Sarajevu
14. Alma Taso Deljković, odsjek za zaštitu svjedoka, Sud BiH
15. Radivoje Lazarević, advokat
16. Senad Kreho, advokat
17. Melika Alić, suradnica, Tužilaštvo FBiH
18. Elma Karović, pravni savjetnik Sud BiH
19. Jasenka Ferizović, pravni savjetnik Sud BiH
20. Sabina Hota Ćatović, pravni savjetnik Sud BiH
21. Nevena Alićehajić, pravni savjetnik Sud BiH

Belgija

22. Catherine Denis, advokat

Hrvatska

23. Jasmina Dolmagić, zamjenica državnog odvjetnika, Državno odvjetništvo,
24. Miroslav Kraljević, zamjenik županijskog državnog odvjetnika, Osijek
25. Milena Čalić-Jelić, pravni savjetnik, NVO “Documenta”- Centra za suočavanje sa prošlošću

Organization for Security and
Co-operation in Europe
Mission to Bosnia and Herzegovina

Sud Bosne i Hercegovine
Суд Босне и Херцеговине

Danska

26. Jakob Willaredt, viši tužilac za međunarodne zločine

Gruzija

27. Giogri Shavliashvili, sudac, Vrhovni sud
28. Saba Phiphia, pravni savjetnik, odsjek za međunarodno pravo, Ministarstvo pravosuđa
29. Irakli Khutsurauli, šef odsjeka za međunarodna pitanja, Vrhovni sud

Kosovo

30. Tonka Berishaj, sutkinja, Apelacioni sud
31. Merita Bina, tužilac, Specijalni ured Tužilaštva

Crna Gora

32. Milenka Žizić, sutkinja, Viši sud u Podgorici, specijalni odsjek za organizirani kriminal, korupciju, terorizam i ratne zločine
33. Lidija Vukčević, zamjenica specijalnog tužioca za organizirani kriminal, korupciju, terorizam i ratne zločine
34. Goran Rodić, advokat

Srbija

35. Miodrag Majić, sudija, Apelacioni sud u Beogradu
36. Bruno Vekarić, zamjenik tužioca za ratne zločine, Tužilaštvo za ratne zločine
37. Mioljub Vitorović, zamjenik tužioca za ratne zločine, Tužilaštvo za ratne zločine

Švedska

38. Karolina Wieslander, savjetnica za krivična pitanja, Ministarstvo pravosuđa

Njemačka

39. Wolfgang Schomburg, pravnik, mediator, savjetnik za međunarodno krivično pravo, savjetnik na Fakultetu političkih nauka u Berlinu, predsjedatelj Centra za krivično pravo i pravdu, Pravni fakultet Durham, Velika Britanija

ICRC

OSCE

Organization for Security and
Co-operation in Europe
Mission to Bosnia and Herzegovina

Sud Bosne i Hercegovine
Суд Босне и Херцеговине

Švicarska

40. Nora Refaeil, konsultant, predavač

Međunarodne organizacije u BiH

41. Lejla Mamut, TRIAL
42. Gianluca Rocco, šef misije i regionalni koordinator za Balkan, Međunarodna org. za migracije
43. Robert G Thomson, OPDAT
44. Guenter Schweiger, v.d. šef Misije MKTJ

MKCK

45. Cristina Pellandini, šefica Savjetodavne službe
46. Boris Kelečević, šef delegacije
47. Maria Teresa Dutli, pravni savjetnik
48. Neda Dojčinović, pravni savjetnik
49. Romain Clercq- Roques, pravnik, Savjetodavna služba

Švicarska ambasada

50. Andre Schaller, Švicarski ambassador u BiH
51. Claudia Buess, zamjenica šefa misije i savjetnica
52. Haris Lokvančić, asistent

OSCE

53. Fletcher Burton, šef misije OSCE u BiH
54. Pietro Sardaro, v.d. šef Odsjeka za vladavinu prava, OSCE misija u BiH
55. Patricia Whalen, sutkinja
56. Maja Maričić, službenica za medije, OSCE misija u BiH
57. Vedran Pribilović, Website asistent, OSCE misija u BiH
58. Nela Sefić, pravni službenik, OSCE misija u BiH
59. Nenad Djurić, pravni službenik, OSCE misija u BiH
60. Irma Balta, monitor vladavine prava, OSCE misija u BiH
61. Lejla Bećar, monitor vladavine prava, OSCE misija u BiH
62. Denis Dobardžić, monitor vladavine prava, OSCE misija u BiH
63. Emina Durmo, pravna asistentica, OSCE misija u BiH
64. Denis Veladžić, pravni asistent, OSCE misija u BiH
65. Max Matthews, pravni službenik, OSCE misija u BiH

ICRC

OSCE

Organization for Security and
Co-operation in Europe
Mission to Bosnia and Herzegovina

Sud Bosne i Hercegovine
Суд Босне и Херцеговине

66. Angela Maxfield, OSCE misija na Kosovu
67. Alberto Pasquero, OSCE misija u Srbiji
68. Dušan Jovanović, OSCE misija u Srbiji

OSCE Ured za demokratske institucije i ljudska prava

69. Thomas Vennen, šef Odsjeka za demokratizaciju OSCE/ODIHR
70. Nathalie Tran, službenica Odsjeka za vladavinu prava

Gosti

71. Jasmina Pašalić, predsjednica udruge “Sarajevo srce Europe”
72. Nicolas Brosinger, Pro Victimis, Ženeva
73. Jean-Francois Berger, Pro Victimis, Ženeva

Prevoditelji

74. Spomenka Beus (engleski)
75. Dijana Jovičić Hadžiahmetović (engleski)
76. Lilia Kaminskaia (ruski)